

VI LÆSER FOR LIVET

MERETE BRUDHOLM

Hvad er faglig læsning, og hvorfor er det vigtigt at arbejde med læsning i alle fag?

Skolens læsepædagogiske udfordring?

2

”Det mest bekymrende problem som mellemtrinnets/overbygningens lærere konfronteres med i dag er at mange elever sidder i klassen uden den nødvendige viden, evner eller kompetencer til at læse og forstå de materialer der er placeret foran dem.”

- RAND Reading Study Group 2002 (min oversættelse).

Læsning er ikke et fag, men en *kompetence på tværs af fag!*

3

- læsning er ikke bare en *færdighed* som eleverne lærer sig én gang for alle de første skoleår
- god *læsekompetence* er noget der kræver kontinuerlig udvikling i mødet med stadig mere avancerede tekster
- det drejer sig om at *videreudvikle elevernes læseforståelse*, at få dem *engageret i at læse* og at *lære dem gode læseforståelsesstrategier*.

Læsning i alle fag – alle læreres ansvar!

- Alle faglærere har sammen med dansklæreren et stort ansvar for undervisningen i læsning af fagenes tekster herunder anvendelse af relevante læseforståelsesstrategier
- ”Faglig læsning” er med de nye **Fælles Mål 2009** et nødvendigt element i alle skolens fag
- De faglige tekster i skolens fag kræver *fagspecifik kompetence* – faglæreren er derfor den der bedst kan vurdere *hvad/hvilke, hvorfor og hvordan* de forskellige læseforståelsesstrategier kan implementeres, herunder hvordan der bedst kan undervises i dem
- Lærerne arbejder ud fra fælles læsefaglige mål gennem arbejdet med *en handleplan for læsning*

Læsning - definitioner

5

Læsning:

- "At læse er at genskabe betydningsindholdet af en tekst på basis af en identifikation af de enkelte ord i teksten og en aktivering af læserens forhåndsviden om tekstens emne." (Elbro 2007)

Funktionel læsefærdighed = læsekompetence:

- "At være i besiddelse af en funktionel læsefærdighed vil sige at man *forstår, kan anvende og reflektere* over skrevne tekster, så man kan nå sine mål, udvikle sin viden og sit potentiale og kan deltage aktivt i samfundslivet". (OECD/PISA 1998)

Faglig læsning:

- "Faglig læsning er tilegnelse af viden gennem læsning af tekst". (Arnbak 2004)

Fagtekster

6

- Fagtekster er ofte *sammensatte (multimodale) tekster*:
  - ▣ verbalsprog, billeder, figurer, tabeller, spørgsmål, opgaver, osv.
- Fagtekster repræsenterer forskellige tekstkulturer/faglige registre
  - ▣ Naturvidenskabelige fag (biologi, fysik/kemi, matematik)
  - ▣ Humanistiske fag (dansk, andre sprogfag)
  - ▣ Samfundsvidenskabelige fag (historie, samfundskundskab)
- *De forskellige fagtraditioner byder på forskellige læseudfordringer for eleverne , og læsning må derfor videreudvikles i alle fag*

God forståelse af fagtekster forudsætter:

7

- at læseren har et tilstrækkeligt kendskab til *det faglige område og det faglige ordforråd*
- at læseren kan aktivere *relevant baggrundsviden* om tekstens emne
- at læseren kan *drage følgeslutninger (inferenser)* på basis af det læste og kombinere informationer på tværs af tekster
- at læseren kan udnytte viden om fagtekstens *særlige struktur* (fx valg af *læsestrategi*)
- at læseren kan opstille *relevante læseformål* og styre og regulere udbyttet af sine læseaktiviteter
- at læseren kan anvende *relevante læseforståelsesstrategier*

Faglærerens opgave!

8

- Kun faglæreren ...
  - ▣ har den nødvendige indsigt i at udpege centrale fagord og begreber i faget
  - ▣ kan sikre at eleverne er i stand til at bruge disse konstruktivt i fagets læse- og skriveopgaver
  - ▣ kan bevidstgøre eleverne om formålet med og strukturen i opgaven
  - ▣ kan udvikle elevernes bevidsthed om de faglige teksttyper
  - ▣ kan udarbejde en læsbarhedsanalyse af den anvendte fagbog og efterfølgende udvælge og undervise i relevante læseforståelsesstrategier

Hvad er læseforståelse?

- Læseforståelse kan siges at være nøglen til læseren *kan få mening ud af det læste*, kan tilegne sig viden og indsigt, informationer eller oplevelser i mødet med forskellige tekster.
- *”Læseforståelse handler om at uddrage og skabe mening ved at undersøge og interagere med en skreven tekst”*. (RAND 2001 / Bråten 2009”)
- Læseforståelse kan karakteriseres som en aktiv, meningsskabende proces

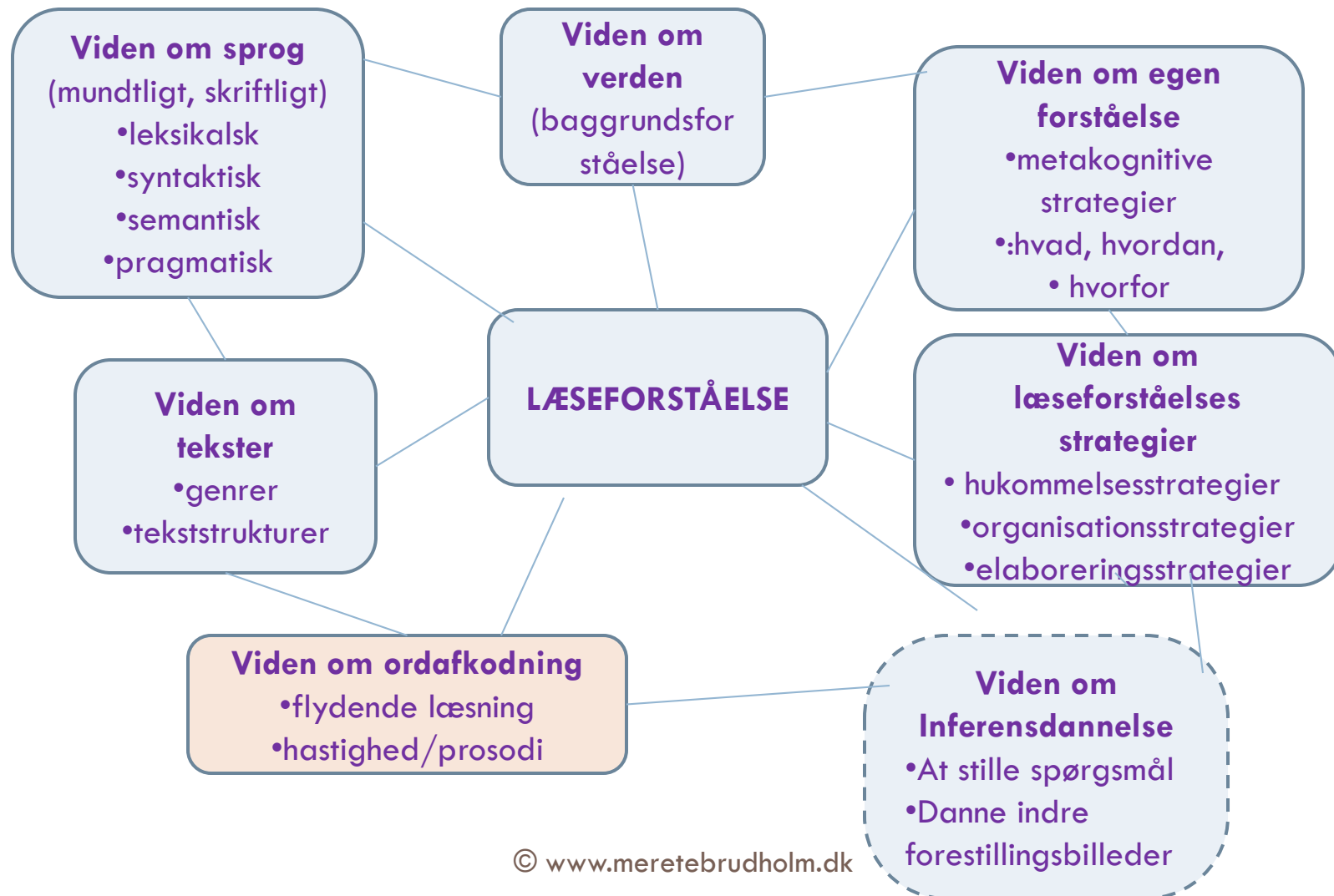
Hvad ved vi om undervisning rettet mod læseforståelse? (forskningsbaseret indsigt) (RAND Reading Study Group 2002)

10

- ▣ at undervisning i brug af læsestrategier giver bedre læseforståelse
- ▣ at eksplicit undervisning i læsestrategier er bedre end implicit undervisning
- ▣ at der er en klar sammenhæng mellem elevernes ordforråd og læseforståelse
- ▣ at undervisning i læseforståelse bør integreres i de fag hvor der læses tekster – *et kursus fx i begyndelsen af skoleåret af to-tre ugers varighed vil ikke være nok*
- ▣ at viden om forskellige tekstgenrer og tekststrukturer letter forståelsen af en tekst

Komponenter i læseforståelsen der skal interagere og fungere parallelt (Brudholm, Akademisk Forlag 2011)

11

Komponenter i læseforståelsen ...

12

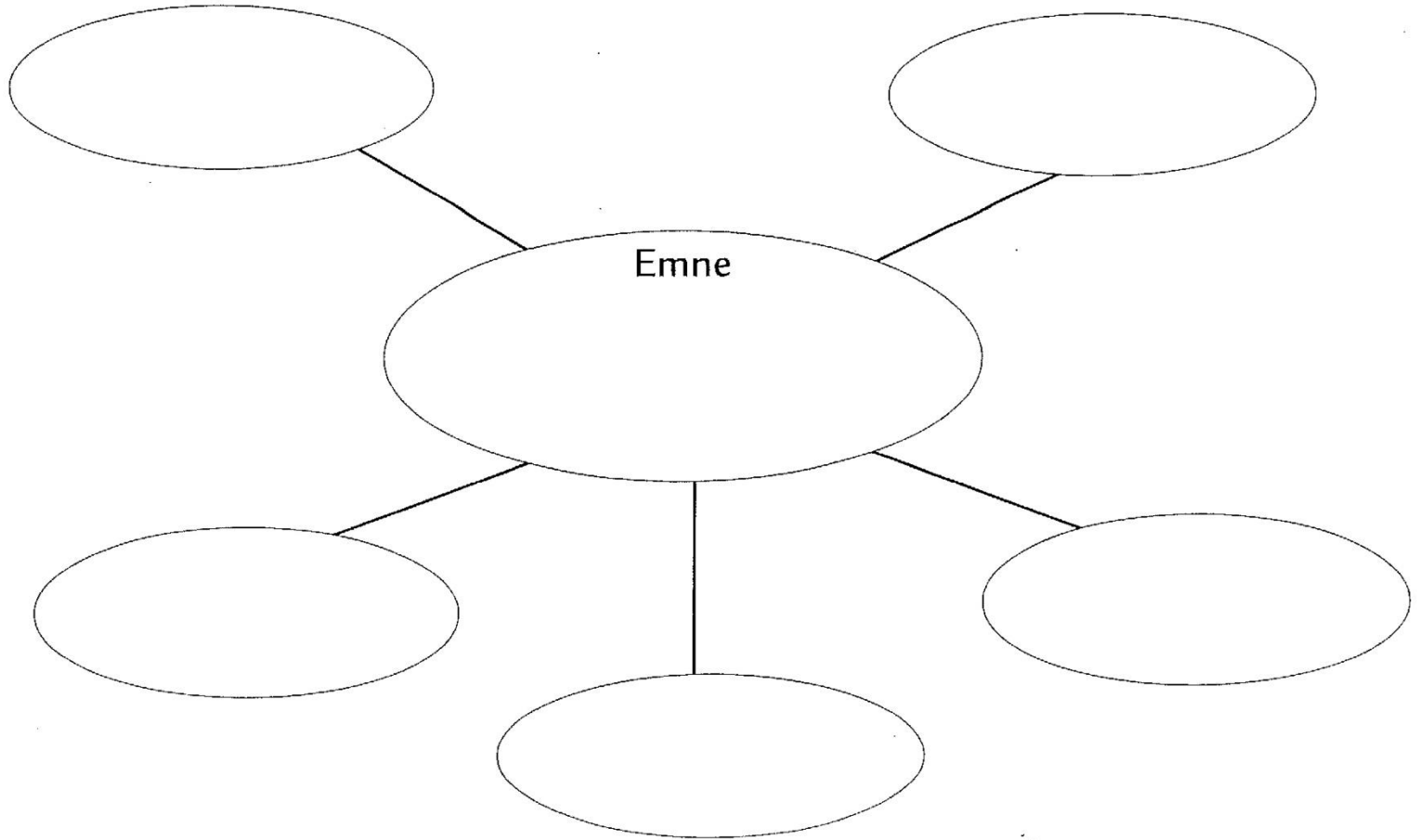
1. Viden om *sprog* (sprogforståelse/ordforråd)
2. Viden om *verden* (baggrundsviden)
3. Viden om *tekster* (genrekendskab)
4. Viden om *egen forståelse* (metakognitiv bevidsthed)
5. Viden om *læseforståelsesstrategier*

6. Kognitive kompetencer
  - ▣ At kunne *danne inferenser* (drage følgeslutninger)
  - ▣ At kunne *danne indre forestillingsbilleder* (visualisere)

Hvad er en læseforståelsesstrategi?

13

- *"En læseforståelsesstrategi er en bevidst målstyret handling der kan udføres før, under eller efter læsningen af en tekst med henblik på forskellige elementer i læseforståelsen."* (Brudholm 2011)
- *det er overbevisende dokumenteret at læseforståelsesstrategier spiller en væsentlig rolle når det gælder om at forstå en tekst, og at det er muligt at forbedre dårlige læseseres læseforståelsesstrategier gennem undervisning (RAND 2002)*

Tankekort

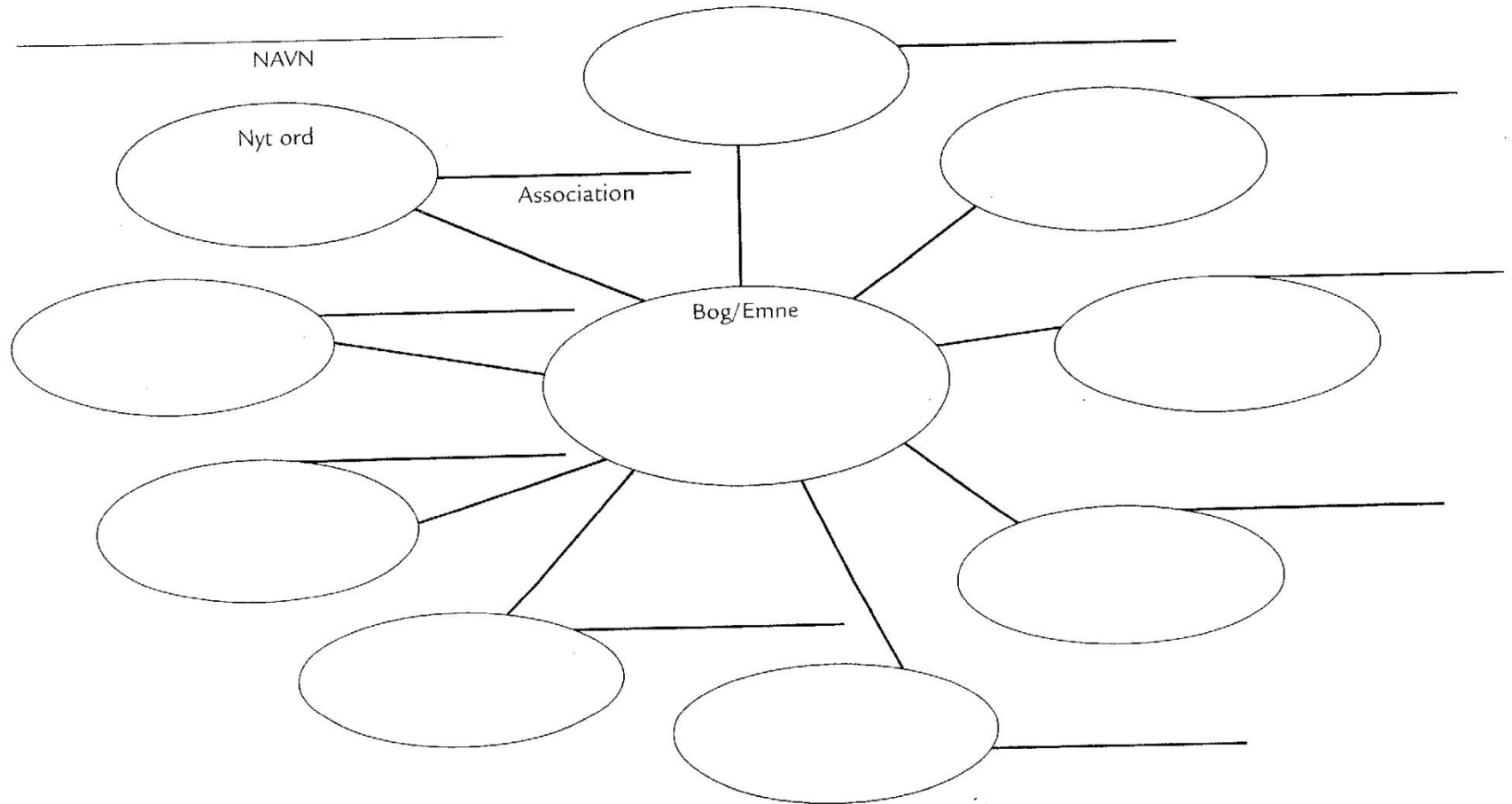
Betydningsordkort

Hvad er det?

Hvordan ser det ud?
Hvilke egenskaber har det?

Eksempler

Ordspind

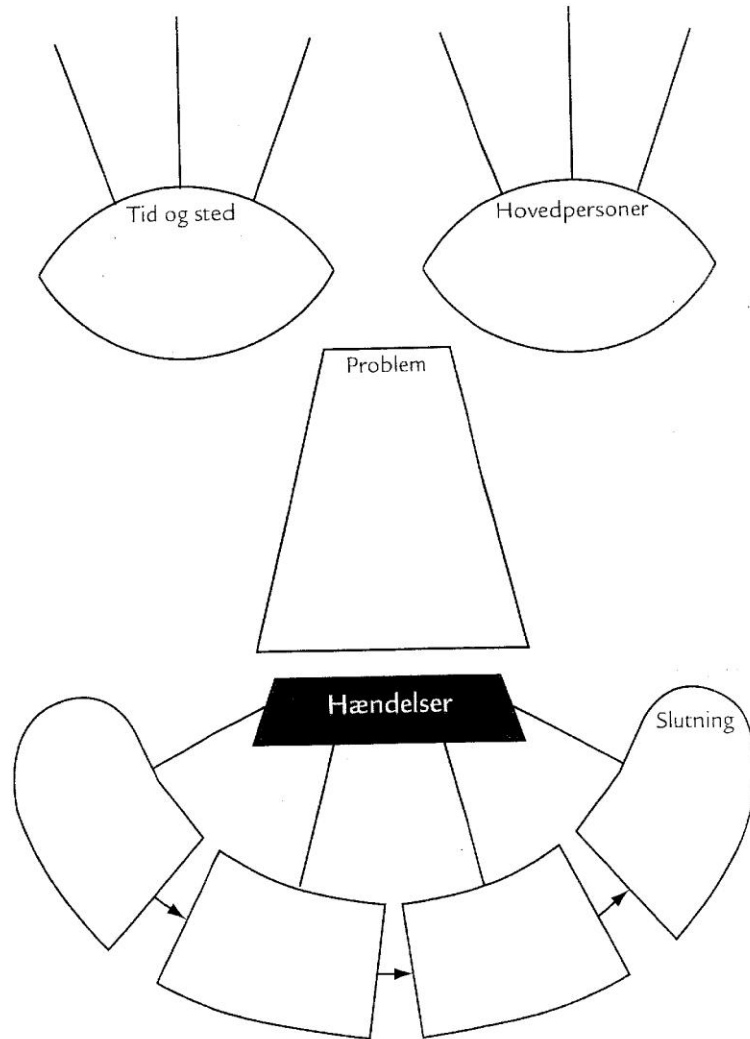

Teksters struktur

- *Fortællingskort* skal hjælpe eleverne med at huske og forstå teksters struktur idet *den grafiske repræsentation* af tekstens elementer kan tjene som hjælpemiddel for at *eleverne kan se og forstå opbygningen af teksterne*.
- Det er vigtigt for læseforståelsen *at kunne få øje på tekstens struktur*.

Fortællingsansigtet (glad)

Tekst-problemløsning

Personer

Tid og sted

Problemet

Handlinger

Udbyttet

Fortællingskort

Løsning/klimaks

Afsluttende begivenheder og forandringer

Titel: _____

Hændelser

8. _____

7. _____

6. _____

5. _____

4. _____

3. _____

2. _____

1. _____

Hovedproblem/-konflikt

Tema/budskab/morale

Personer

Tid og sted

Multiple undervisningsstrategier

22

- Undervisningsstrategier hvori der indgår flere koordinerede læseforståelsesstrategier
  - ▣ *De fantastiske fire - Gensidig undervisning – 4 strategier*

- Gode læsere bruger multiple strategier;
  - ▣ *de forudsiger, de stiller spørgsmål, de visualiserer og drager sammenligninger, tjekker egen forståelse, de opsummerer og evaluerer*
  - ▣ *men at lære strategierne er ikke det endelige mål*
  - ▣ *strategierne skal være et middel til at eleverne opnår god læring og forståelse*

- Derfor er *elevens metakognitive bevidsthed* af stor betydning
  - ▣ *hvilken strategi der kan anvendes samt hvordan og endelig hvorfor/hvornår strategien skal anvendes*

De fantastiske fire

FORUDSIG

Brug spor fra teksten eller illustrationerne for at forudsige, hvad der kommer til at ske.

Jeg tror ... fordi ...

Jeg tror, der sker det ... fordi ...

SPØRG

Stil spørgsmål, mens du læser.
Nogle svar finder du i teksten, og andre må du tænke dig til.

Jeg gad vide ...

Hvem? Hvad? Hvornår? Hvor?

Hvorfor? Hvordan?

OPKLAR

Find ud af betydningen af svære ord og udtryk.

Jeg forstod ikke (ordet, udtrykket, afsnittet), så jeg:

- læser igen
- spørger om det giver mening
- læser videre
- spørger min makker
- udtaler/staver ordet

OPSUMMÉR

Sammenfat hovedpunkterne fra teksten i rigtig rækkefølge.

Teksten handler om ...

Derefter ...

Afsnittet handler om ...

Så ...

Først ...

Til sidst ...

De fantastiske fire

FORUDSIG

Brug spor fra teksten eller illustrationerne for at forudsige, hvad der kommer til at ske.

Jeg tror ... fordi ...

Jeg tror, der sker det ... fordi ...

SPØRG

Stil spørgsmål, mens du læser.
Nogle svar finder du i teksten, og andre må du tænke dig til.

Jeg gad vide ...

Hvem? Hvad? Hvornår? Hvor?

Hvorfor? Hvordan?

OPKLAR

Find ud af betydningen af svære ord og udtryk.

Jeg forstod ikke (ordet, udtrykket, afsnittet), så jeg:

- læser igen
- spørger om det giver mening
- læser videre
- spørger min makker
- udtaler/staver ordet

OPSUMMÉR

Sammenfat hovedpunkterne fra teksten i rigtig rækkefølge.

Teksten handler om ...

Derefter ...

Afsnittet handler om ...

Så ...

Først ...

Til sidst ...

Bogmærket – *De fantastiske fire*

24

- Eleverne kan anvende bogmærket som mental tjekliste, mens de læser:
- *De fantastiske fire*:
  1. Har jeg **forudsagt** – herunder *inddraget baggrundsviden? Genrebestemt?*
  2. Har jeg *stillet spørgsmål til teksten?*
  3. Har jeg fundet *ordbetydningen af ...? tekststrukturen? opklar*
  4. Har jeg **opsummeret teksten?**

De fantastiske fire - når eleverne skal undervises i at forstå det, de læser ...

25

1. **Forudsig** og opstil et læseformål
  - ▣ (læseteknik: overblikslæsning/gennemse – aktiver baggrundsviden, genrebestem)
2. **Spørg** - stil spørgsmål, mens du læser. Stil spørgsmål til det læste – faktuelle/infererende/diskuterende (PÅ, MELLEM og BAG linjerne)
  - ▣ Drag *sammenligninger* – relater det læste til ”teksten og mig”, ”teksten og andre tekster”, ”teksten og verden”
  - ▣ *Dan indre forestillingsbilleder/ visualiser* - skab mentale billeder – herunder grafiske tekststrukturmodeller
3. **Opklar** - tjek egen forståelse – giver teksten mening?
  - ▣ Herunder *viden om ord/orddannelse*- kende strategier for at udvikle ordforråd
  - ▣ *Bestemme tekststrukturen*
4. **Opsummér**/ sammenfat de vigtigste ideer/elementer
5. **Evaluer** (De fire døre)

Handleplan for læsning - generelt

26

- I handleplanen beskrives hvordan det sikres at lærerne i de implicerede boglige fag inddrages i *læsning af fagets tekster* herunder underviser i anvendelsen af hensigtsmæssige *læseforståelsesstrategier*.
  - ▣ Af handleplanen fremgår hvilke læseforståelsesstrategier de respektive fag anvender og hvornår
  - ▣ Af handleplanen fremgår ligeledes hvorledes det fortsatte arbejde med *udvikling og nuancering af elevernes ordforråd (i alle fag)* tilgodeses
  - ▣ Arbejdet med handleplanerne *evalueres*

Centrale principper

– den fortsatte læseundervisning

27

- Forskere er gennemgående enige om at elever kan lære at udvikle gode læsestrategier når eleverne får *systematisk, konkret og eksplicit undervisning* i brug af læsestrategier
  - ▣ bliver dygtigere til at læse og forstå nye tekster (Pressley 2002)
- Men – man kan ikke følge en ”færdig opskrift”
  - ▣ elevgrupper og situationer varierer – justere og tilpasse oplæggene

Centrale principper

– den fortsatte læseundervisning

28

- *Læreren må forklare og modellere strategien*
  - ▣ det er først og fremmest vigtigt at lærerne selv kender strategien godt
- *Eleven må praktisere strategien i mange forskellige situationer og med forskellige tekster*
  - ▣ målet er at eleverne til slut skal være i stand til at bruge læsestrategierne - både i nye situationer og på alle typer tekster: *lærebogen, aviser, tidsskrifter, opslagsværk eller Internettet*

Læsning i alle fag ...

29

Centralt at kunne vælge **læsestrategi** herunder

- *læseformål* (hvorfor?)
- *læsemåde* (hvordan?)
- *læseteknik*(fx skimme, nærlæsning)
- *læseforståelsesstrategi* herunder anvendelse af grafiske modeller så som *procesnotat, kolonne-notat, venn-diagram, ordkort, m.m.*)

- Centralt at være **metakognitiv** (fx anvende *De fantastiske fire/De fire døre* eller *Læsehuskelisten*, Brudholm 2011)

Undervisning i læseforståelse 2011

30

□ Vi ved

- at der skal undervises i læseforståelse fra skolestarten da evnen til at forstå en tekst er en kompleks proces som *udvikler sig over tid*.
- at gode tekniske læsefærdigheder ikke automatisk fører til god læseforståelse
- at afkodningskomponenten kan automatiseres – det kan forståelseskomponenten ikke
- at der er stærke sammenhænge mellem *et godt ordforråd og læseforståelsen*
- at der skal *undervises i læseforståelse i alle fag* – gennem hele skoleforløbet
- at undervisningen skal være systematisk, konkret og eksplicit

Målet er

- at læseforståelsen/læseforståelsesstrategierne skal komme til at udgøre *en integreret del af læsekompetencen* – så at sige blive en slags vaner.